

Als verpleegkundige of verzorgende is de kans groot dat je een keer te maken krijgt met euthanasie of hulp bij zelfdoding. Voor velen die het overkwam was het een intensieve en indrukwekkende ervaring. Een waarop je je maar beter goed kunt voorbereiden. Hoe is het in jouw instelling geregeld?

En hoe weet je of een arts of je collega wel zorgvuldig handelt? Wat mag je wel en wat niet? V&VN helpt je op weg.

Euthanasie: wat staat je te wachten (en wat moet je weten?)

Betrokken zijn bij euthanasie of hulp bij zelfdoding kan een heftige periode zijn, die gevoelens van verdriet en angst kan oproepen. Als zorgverlener kun je worden geplaagd voor morele en praktische dilemma's. Mag bijvoorbeeld een mens zelf bepalen dat hij niet verder wil leven? Wanneer is lijden echt ondraaglijk? Hoe ga je om met een euthanasieverzoek?

Wie te maken krijgt met euthanasie, moet weten wat zijn of haar rechten en plichten zijn. Euthanasie is namelijk in principe strafbaar, ténzij er aan bepaalde criteria is voldaan. Uitsluitend de arts mag bijvoorbeeld de euthanasie uitvoeren, en dat alleen onder strikte voorwaarden. Achteraf wordt getoetst of de arts zich aan de wet heeft gehouden. Bij de zorg rond mensen met een euthanasiewens zijn echter ook anderen betrokken. Jij bijvoorbeeld, als verpleegkundige of verzorgende. Over die rol zegt de wet niks. Het is daarom belangrijk om te weten waar je verantwoordelijkheid begint en ophoudt.

Hoe-brochure

Om jou als verpleegkundige of verzorgende te informeren over je rechten en plichten heeft V&VN een 'Hoe-brochure' gemaakt: Hoe handel je zorgvuldig bij euthanasie? In het boekje vind je voorbeelden van situaties waarmee je te maken kunt krijgen en lees je uitgebreid over je verantwoordelijkheden en je rechten. Zo staat er dat alleen een arts euthanasie mag uitvoeren. Als hij volgens de regels heeft gehandeld, wordt hij daarvoor niet vervolgd. Maar hoe zit het eigenlijk met de verpleegkundigen en verzorgenden die de arts hebben geholpen? Het is niet zo dat je ineens een enorm risico loopt op straf of een tuchtrechtelijk verwijt als je bij euthanasie betrokken bent. Maar het is goed om grenzen aan die mogelijke betrokkenheid te kennen en te bewaken.

Alleen de arts mag euthanasie uitvoeren!

Het uitvoeren van euthanasie is alleen voorbehouden aan artsen. Als verpleegkundige of verzorgende mag je geen euthanasie uitvoeren. Dat is zo helder als glas.

Wel of geen protocol

Veel instellingen hebben een protocol hoe te handelen bij euthanasie. Het is wijs daarnaar te vragen, vindt Hanneke Ikking, kwaliteitsadviseur van de OsiraGroep in Amsterdam en betrokken bij de totstandkoming van het Hoe-boekje. "Met name als je voor het eerst met een euthanasiegeval te maken krijgt, kan een protocol je veel steun geven. Je weet dan ook dat je er niet alleen voor staat; er is een beleid voor afgesproken, dat door de instelling wordt gedragen." Kent je instelling geen protocol, dan kan het Hoe-boekje een mooie basis zijn om tot een protocol te komen. "Aan de hand van het boekje kun je beleid gaan afspreken. Het is belangrijk tot een goede afstemming te komen. De discutabele gevallen in het boekje zetten aan tot nadenken. Zorg dat er afspraken over worden gemaakt." Ook als je zelf principieel tegen euthanasie bent, is het belangrijk dat dat in het instellingsbeleid wordt verwoord. "En dat jouw mening/gevoel daarover serieus wordt genomen", voegt Hanneke toe. "Je kunt dan nog wel de patiënt verzorgen, maar bent niet meer rechtstreeks betrokken bij de euthanasie."

Het is nogal wat

Euthanasie komt niet heel veel voor, maar is een gebeurtenis die je niet snel vergeet. Evalueer het proces achteraf, adviseert Hanneke. "Het is nogal wat: het leven van iemand beëindigen. Het is niet natuurlijk om te kunnen beslissen over leven en dood. Je komt in nauwe relatie met de patiënt en de familie te staan. Met z'n allen groei je naar dat ene moment toe. Dat doet heel veel met je. Als je een goede band met de patiënt had, moet je bovendien zorgen dat je het proces voor jezelf ook goed afrondt. Dat kun je de eerste keer niet alleen. Een ervaren verpleegkundige kan daarbij een grote steun zijn."

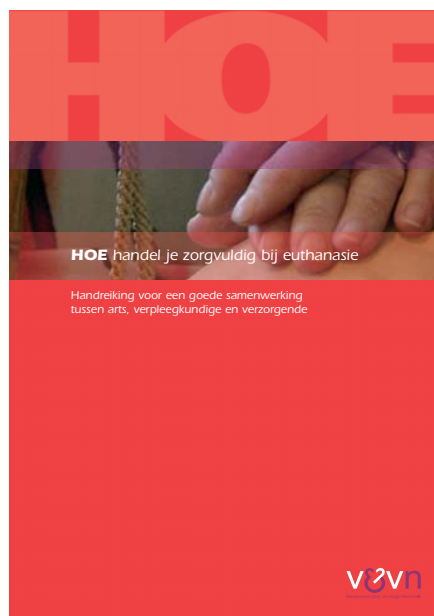
De wet in het kort

Euthanasie is in ons land bij wet geregeld. Deze wet heet de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding, kortweg de Euthanasiewet genoemd. Deze wet is sinds april 2002 van kracht.

>>

De kern van de wet:

- Euthanasie is strafbaar.
- Uitsluiting van straf kan alleen als de arts de zorgvuldigheidseisen heeft nageleefd en als de arts de euthanasie heeft gemeld aan de gemeentelijke lijkschouwer.
- De gemeentelijke lijkschouwer stuurt de melding en alle stukken naar een regionale toetsingscommissie.
- De regionale toetsingscommissie beoordeelt of de arts zorgvuldig heeft gehandeld. Is dat het geval, dan is daarmee de zaak afgedaan.
- Als de regionale toetsingscommissie vindt dat de arts niet zorgvuldig heeft gehandeld, dan wordt het Openbaar Ministerie ingeschakeld.
- Het Openbaar Ministerie heeft altijd de bevoegdheid om zelf een strafrechtelijk onderzoek in te stellen. Ook als de procedure bij de regionale toetsingscommissie nog loopt.



Hoe-brochure
'Hoe handel je
zorgvuldig bij
euthanasie?'
Meer informatie:
www.venvn.nl
of (030) 291 90 50

Wanneer loop je risico?

In het boekje worden zes denkbare situaties besproken. Hanneke licht ze toe vanuit haar ervaring. Belangrijk is om in bepaalde situaties je risico op straf of een tuchtrechtelijk verwijt goed in te schatten. Op basis daarvan kun je dan besluiten wat je doet.

1. Je brengt in opdracht van de arts een infuusnaald in, bedoeld voor klinisch gebruik. Later gebruikt de arts dit aangesloten infuus voor euthanasie.
Risico? Je loopt geen risico op vervolging of berisping.
Toelichting: In dit geval is er geen relatie tussen het infuus aanbrengen en de euthanasie. Er is daarom geen sprake van een voorbereidingshandeling.

2. De arts vraagt je om een bepaalde handeling te verrichten, terwijl je er niet van op de hoogte bent dat deze verband houdt met euthanasie. Een voorbeeld daarvan is het inbrengen van een infuus.
Risico? Je loopt geen risico op vervolging of berisping.
Toelichting: Je mag ervan uitgaan dat de opdracht van de arts stoelt op een klinische indicatie. Je bent niet (mede)verantwoordelijk voor het handelen van de arts. Het ligt anders als je redelijkerwijs had kunnen weten dat de opdracht te maken had met euthanasie.

3. Je weet dat er euthanasie zal plaatsvinden en in dat kader verricht je voorbereidingshandelingen. De euthanasie gebeurt helemaal volgens de zorgvuldigheidseisen.
Risico? Het is hoogst onwaarschijnlijk dat je risico loopt.
Toelichting: Als de arts zorgvuldig heeft gehandeld, geldt strafuitsluiting ook voor jou. Voorbereidingshandelingen vallen in deze situatie buiten de strafrechtelijke sfeer.

4. Je verricht voorbereidingshandelingen. Achteraf en onverhoopt blijkt ineens dat niet aan alle zorgvuldigheidseisen is voldaan.
Risico? Het is niet waarschijnlijk dat je risico loopt. Vooral als je niet van de onzorgvuldigheden op de hoogte was – of kon zijn.
Toelichting: In deze situatie loop je iets meer risico. Dat is vooral aan de orde als je een 'niet-pluisgevoel' hebt over de euthanasieplannen en er toch aan meewerkt. De arts blijft weliswaar verantwoordelijk. Maar in dit geval is er enige ruimte voor straf of verwijt vanwege medeplichtigheid.

5. Je verricht voorbereidingshandelingen terwijl het overduidelijk is dat er niet aan de zorgvuldigheidseisen is voldaan.
Risico? Hier loop je reëel risico op vervolging.
Toelichting: Belangrijk verschil in deze situatie is dat je bewust hebt geholpen bij een onzorgvuldige handeling. Dat geldt natuurlijk helemaal in situaties waarin de arts nooit de bedoeling heeft gehad om de zorgvuldigheidseisen na te leven.

6. Je voert als verpleegkundige of verzorgende zelfstandig euthanasie uit.
Risico? Je loopt reëel risico op vervolging. Bovendien kun jij je in deze situatie niet beroepen op de bijzondere strafuitsluiting in de Euthanasiewet. Dat kan immers alleen de arts.

Toelichting Hanneke

Bij 2: "Deze situaties zijn duidelijk. Wel is het goed om je eigen gevoel in de gaten te houden. Zodra je een 'niet-pluisgevoel' hebt, moet je het melden. Dat kan aan je leidinggevende. Als de patiënt je geheimhouding heeft gevraagd, meld je simpelweg de naam van de patiënt niet. Op die manier handel je volgens de Nationale Beroepscode én respecteer je de privacy van de patiënt."

Bij 4: "Als wijkverpleegkundige ben ik eens betrokken geweest bij euthanasie. Protocollen en richtlijnen waren er toen nog niet. In die situatie zette de familie de arts enorm onder druk. De patiënt wilde de euthanasie, maar het probleem was dat de familie wilde dat het snel gebeurde. Dat is niet mogelijk als je aan alle zorgvuldigheidseisen wilt voldoen. Achteraf denk ik dat het allemaal wat te snel is gegaan. De arts heeft zorgvuldig gehandeld, maar ik denk dat het een situatie is geweest waar de arts niet met een heel goed gevoel op terugkijkt. Een pas op de plaats is belangrijk. Als het te snel gaat, kom je wel eens tijd te kort om te toetsen of wel aan alle zorgvuldigheidseisen is voldaan. Het dilemma is dat je een patiënt ook niet onnodig lang wilt laten lijden. Nu ik beter weet en meer ervaring heb, zou ik aan de bel hebben getrokken. Ik voelde me echter overdonderd. Dat gevoel is voor mij nu een waarschuwing dat het te snel gaat. De familie heeft er een goed gevoel aan overgehouden, maar ik kijk er niet helemaal tevreden op terug."

Bij 6: "Twijfel je of de arts of jijzelf zorgvuldig handelt, trek dan aan de bel. Voorkom dat je achteraf twijfels hebt daarover. Wees er op tijd bij. Vooral voor jonge verpleegkundigen is dat wel eens lastig, soms uit respect voor de arts of omdat een arts wat dominant is. Denk echter altijd aan je eigen verantwoordelijkheid en meld zo'n geval aan je leidinggevende. Daarnaast kun je zorgen voor een open sfeer, waarin ook de arts zijn of haar twijfel kan uiten. Artsen mogen de euthanasie uitvoeren, maar ook voor hen is het een zware beslissing. Omdat zij alleen de verantwoordelijkheid moeten dragen, hebben ze wel de neiging hun twijfels voor zich te houden. Ze hebben vaak het gevoel het alleen te moeten doen. Door een goed contact met de arts ontstaat er een samenwerking, die ook voor de arts heel prettig is."